

DOI 10.51558/2490-3647.2026.11.1.1241

UDK 327.5

Primljeno: 19. 02. 2026.

Pregledni rad

Review paper

Kemal Korjenić

KARAKTERISTIKE I DINAMIKA HIBRIDNOG DJELOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina suočava se sa kompleksnim spektrom savremenog hibridnog djelovanja koje potkopava stabilnost, institucionalni integritet i društvenu koheziju države. U kontekstu geopolitičkog nadmetanja, posebno izraženog kroz strategije ruskog hibridnog djelovanja, Bosna i Hercegovina postaje podložna višedimenzionalnim pritiscima koji se manifestuju kroz informacione operacije, političku instrumentalizaciju etničkih podjela, energetske i ekonomske zavisnosti te ciljano podriivanje povjerenja u demokratske institucije. Ove prijetnje funkcionišu simultano u informacijskom, političkom, ekonomskom i kognitivnom domenu, stvarajući složeno okruženje kojem tradicionalni sigurnosni mehanizmi ne mogu adekvatno odgovoriti. Cilj ovog rada je da ponudi sistemsku analizu komponenti savremenog hibridnog djelovanja usmjerenog prema Bosni Hercegovini, uz poseban fokus na ruske strategije destabilizacije. Pored analitičkog pregleda, rad identifikuje i ključne tačke otpornosti koje zemlja mora izgraditi da bi uspješno odgovorila ovim izazovima. Dodatno, rad ima za cilj podizanje svijesti o potrebi jačanja otpornosti na hibridno djelovanje i predlaže smjernice za unapređenje državnih kapaciteta, jačanje kognitivne i institucionalne otpornosti, te kreiranje sveobuhvatne protiv-hibridne strategije prilagođene specifičnom političkom i društvenom kontekstu Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: hibridno djelovanje; kognitivno ratovanje; dezinformacije; strateška manipulacija; otpornost; maligni uticaj; fact-checking; Bosna i Hercegovina

UVOD

Savremeno sigurnosno okruženje Zapadnog Balkana, a posebno Bosne i Hercegovine (BiH), sve više je obilježeno pojavom kompleksnih i teško prepoznatljivih obrazaca hibridnog djelovanja. Takvo djelovanje obuhvata širok spektar aktivnosti koje cilja-ju na političku stabilnost, društvenu koheziju i kognitivnu otpornost stanovništva, pri čemu se koriste instrumenti informacione manipulacije, političkog uticaja, ekonomske pritiska i podrivanja institucija. Sve ovo ukazuje da savremene međunarodne odnose sve češće karakteriše upotreba hibridnog djelovanja, strategije u kojoj se kombinuju tradicionalne i netradicionalne metode pritiska kako bi se ostvarili strateški politički ciljevi. Na ovaj način hibridno djelovanje postalo je dominantan oblik savremenih strateških sukoba u kojima države projiciraju moć kombinacijom političkih, ekonomskih, informacionih i kibernetičkih instrumenata. U trenutnim sigurnosnim dinamikama koje karakteriše intenziviranje globalnih rivalstava i sve aktivnijeg nadmetanja velikih sila, BiH postaje izrazito osjetljiv prostor u kojem se prepliću različito oblikovani pristupi hibridnom djelovanju, uključujući kako evroatlantske napore usmjerene na jačanje otpornosti, tako i konkurentske modele malignog uticaja. Svojom složenom ustavnom arhitekturom, etnonacionalnim podjelama i limitiranim institucionalnim kapacitetima BiH predstavlja pogodno okruženje za različite oblike spoljne manipulacije. Ruska Federacija (RF) posljednju deceniju intenzivno koristi elemente hibridnog djelovanja kako bi održala politički uticaj, spriječila evroatlantske integracije i destabilizirala bosanskohercegovački politički i društveni sistem.

METODOLOGIJA

Hibridno djelovanje u BiH predmet je većeg broja naučnih istraživanja. Ipak, ova istraživanja često ostaju parcijalna i usko fokusirana na pojedinačne slučajeve ili oblasti djelovanja što otežava sagledavanje šireg obrasca i dinamike ovih aktivnosti. Kako bi se razumjela priroda ovih procesa, naš rad primjenjuje kvalitativan pristup zasnovan na analizi relevantnih sekundarnih izvora, nastojeći ublažiti postojeća istraživačka ograničenja te ponuditi sistematski i koherentan pregled ključnih oblika savremenog hibridnog djelovanja u BiH. Cilj rada je da analizira modele hibridnog djelovanja, njihove metode, ciljeve i posljedice po političku stabilnost BiH. Pritom rad postavlja nekoliko ključnih pitanja: Kako se hibridne prijetnje manifestuju u BiH? Ko su njihovi primarni nosioci i koji su ciljevi? Na koji način se ovi procesi uklapaju

u šire regionalne i globalne sigurnosne trendove? Poseban naglasak stavlja se na kognitivnu dimenziju sukobljavanja, pokušaje uticaja na percepciju, stavove i obrasce ponašanja građana BiH, gdje se unutar postavljenog teorijskog okvira analizira NATO i ruski pristup hibridnom djelovanju, razmatraju primjeri ruskog uticaja i predlažu strategije suprotstavljanja. Primarna svrha je doprinijeti boljem razumijevanju prirode savremenog hibridnog djelovanja u BiH, osnažiti teorijski pristup ovoj temi i ponuditi nove naučno zasnovane uvide za relevantne donosioce odluka.

TEORIJSKI OKVIR

Razumijevanje savremenih sigurnosnih izazova zahtijeva precizno razgraničenje ključnih pojmova koji se odnose na hibridne operacije, prijetnje i ratovanje. U savremenoj sigurnosnoj literaturi, termini *hibridno djelovanje*, *hibridne prijetnje* i *hibridno ratovanje* često se prepliću ali je njihovo precizno razgraničenje od ključnog značaja za analitičku jasnoću. Hibridno djelovanje predstavlja širi koncept, kojim se označavaju različiti oblici koordinisanih aktivnosti koje mogu obuhvatati kombinaciju konvencionalnih i nekonvencionalnih, kibernetičkih i informacionih taktika usmjerenih na ostvarivanje strateških ciljeva bez nužnog formalnog sukoba. Pojam hibridne prijetnje odnosi se na identifikovane potencijalne ili aktuelne opasnosti koje proizilaze iz takvog djelovanja, a koje imaju potencijal da destabilizuju ciljane aktere, institucije ili sisteme. Konačno, hibridno ratovanje označava organizovanu, sistemsku i strateški vođenu primjenu hibridnih metoda u cilju ostvarivanja političkih, vojnih ili ekonomskih ciljeva, čime se prelazi iz sfera pojedinačnog djelovanja u okvir sukobljavanja.

Termin *hibridno ratovanje* ušao je u naučnu debatu sredinom 2000-tih, posebno nakon radova Franka G. Hoffmana, koji je hibridne prijetnje definisao kao „kombinovanu upotrebu konvencionalnih sposobnosti, neregularnih taktika, terorizma i kriminalnih aktivnosti u okviru jedinstvene borbene sinergije“ (2007: 8). Prema Hoffmanu, hibridne prijetnje objedinjuju sve modalitete ratovanja, uključujući konvencionalne kapacitete, neregularne taktike i formacije, terorističke akte i kriminalne aktivnosti u cilju iskorištavanja slabosti protivnika. Promišljanje Murraya i Mansoor (2012) u velikoj je mjeri komplemetarno konceptualizaciji hibridnog ratovanja koju je razvio Hoffman. Sličnost se ogleda u shvatanju hibridnog rata kao istovremene i integrisane upotrebe konvencionalnih i neregularnih sredstava borbe pod jedinstvenim strateškim liderstvom, pri čemu se brišu tradicionalne kategorije rata. Međutim, određene teorijske razlike ipak postoje: Hoffman hibridno ratovanje konceptualizira kao savremeni fenomen koji proizilazi iz promjena u sigurnosnom okruženju 21.

vijeka i adaptacije nedržavnih aktera, dok Murray i Mansoor naglašavaju historijski kontinuitet hibridnih oblika ratovanja, tvrdeći da takva kombinacija modaliteta borbe nije nova pojava već trajna karakteristika rata kroz različite epohe. Ovako shvatanje Wiliamsona i Mansoor je u skladu sa von Clausewitzovim (2010) konceptom rata kao nastavka politike drugim sredstvima i njegovim insistiranjima na jedinstvu političkog cilja i vojne sile. U tom smislu, hibridno ratovanje ne predstavlja diskontinuitet u odnosu na klasičnu teoriju, već adaptaciju Clausewitzove logike rata savremenim sigurnosnim uslovima, gdje se instrumenti moći proširuju izvan isključivo konvencionalne sile.

Nakon rusko-gruzijskog rata (2008) i naročito nakon ruskog djelovanja u Ukrajini od 2014. godine koncept je dobio širu geopolitičku dimenziju i postao fokus analize evropskih sigurnosnih institucija, uključujući NATO i Evropsku Uniju (EU). Unutar šireg koncepta hibridnog ratovanja posebno se izdvaja manje istražen, ali strateški najznačajniji element: manipulacija percepcijom kao sredstvo geopolitičkog djelovanja. Teorijski okvir savremenih hibridnih prijetnji prema BiH oslanja se na koncept hibridnog ratovanja koji autori poput Çetinkaye (2025) definišu kao spoj tradicionalnih i netradicionalnih instrumenata moći, čiji cilj nije teritorijalna dominacija, već manipulacija percepcijama, destabilizacija institucija i dugoročno upravljanje političkim procesima unutar ciljane države. U slučaju BiH ovaj model posebno je vidljiv kroz eksploataciju etničkih podjela, koordinisane kampanje dezinformisanja, ekonomske pritiske i upotrebu indentitetskih narativa kao sredstava strateške manipulacije.

Ball (2023) ističe da se savremeni sukobi transformišu u hibridno ratovanje, u kojem se kombinuju vojni, politički, ekonomski, informativni i kibernetički instrumenti moći, često ispod praga formalnog rata, s ciljem manipulacije percepcijom i destabilizacijom društva, što se jasno operacionalizuje u ruskim hibridnim operacijama protiv Ukrajine. Hibridno djelovanje, prema Mumfordu i Carlucciju (2022), nije toliko nov oblik rata koliko je manifestacija promijenjenog međunarodnog okruženja u kojem velike sile nastoje ostvariti političke ciljeve kroz kombinaciju kinetičkih¹ i nekinetičkih sredstava. Autori argumentiraju da ključna karakteristika ovog fenomena nije sama kombinacija instrumenata (vojnih, informativnih, diplomatskih, ekonomskih) već namjerna i struktuirana nejasnoća (*ambiguity*)² koja čini žrtvu nesposobnom da precizno identificira izvor prijetnje, svrhu

1 Kinetičko djelovanje možemo definisati kao upotrebu tradicionalnih sredstava sile (kopneno djelovanje, zračni udari, artiljerijska dejstva i slično).

2 Dvosmislenost (eng)

djelovanja ili mjeru odgovora. U njihovom analitičkom okviru tri parametra posebno označavaju hibridna djelovanja, prvi je korisnost nejasnoće koja omogućava agresoru da djeluje ispod praga formalne vojne akcije, drugi, strategija disperzije, prisiljava ciljano društvo da raspoređuje resurse na različite prethodno neodređene prijetnje, i treće, taktička kreativnost, odnosno fleksibilnost u kombiniranju sredstava kako bi se održala prednost dok se formalna eskalacija izbjegava.

Definiciju hibridnih prijetnji i njihovu razarajuću sposobnost NATO je prezentirao u dokumentu pod nazivom *Hybrid Threats and Hybrid Warfare Reference Curriculum* (2024) gdje je hibridne prijetnje definisao kao kombinaciju vojnih i nevojnih, prikrivenih i otvorenih sredstava, uključujući dezinformacije, kibernetičke napade, ekonomski pritisak, upotrebu neregularnih oružanih grupa i regularnih snaga.³

KOGNITIVNO RATOVANJE

Jednu od ključnih tehnika u arsenalu hibridnog djelovanja predstavlja kognitivno ratovanje (Cognitive Warfare – CW), koje predstavlja najnapredniji i najsofisticiraniji oblik hibridnog djelovanja jer ne napada infrastrukturu ili institucije nego um, percepcije i utiče na donošenje odluka ljudi. Kognitivno ratovanje koristi koncept *zamagljivanja* kojim se ciljana društva izlažu namjernom stvaranju informacione konfuzije s ciljem podrivanja njihove sposobnosti da racionalno procjenjuju sigurnosne prijetnje i donose efektivne odluke.⁴ Za razliku od direktne propagande, zamagljivanje ne teži da nametne jedinstven narativ, već da preplavi javni prostor kontradiktornim porukama, poluistinama i nepovezanim informacijama, stvarajući osjećaj neizvjesnosti i sumnje. Takva manipulacija otežava atribuciju odgovornosti i paralizuje institucionalni odgovor, čineći društvo podložnijim spoljnim uticajima i strateškim manipulacijama. Stoga, zamagljivanje ne predstavlja samo tehniku prikrivanja, već sofisticiran alat u kognitivnom domenu hibridnog ratovanja, usmjeren na dugoročnu eroziju društvene otpornosti, tako da targetirana populacija, često nesvjesno, donosi odluke koje idu u korist protivnika. NATO definiše kognitivno ratovanje kao „sticanje prednosti djelovanjem u domenu ljudske kognicije – misaonih procesa, uvjerenja, emocija i ponašanja“⁵. NATO posvećuje značajnu pažnju

3 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf (pristupljeno 15. 06. 2025)

4 <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/> (pristupljeno 08.09.2025)

5 NATO Allied Command Transformation Cognitive Warfare (2023): Strengthening and Defending Mind, Norfolk NATO ACT, 5 April 2023, vidjeti više na: <https://www.act.nato.int/article/cognitive-warfare-strengthening-and-defending-the-mind/>

kognitivnoj dimenziji savremenog ratovanja. Saveznička komanda za transformaciju (ACT) upravlja *Istraživačkim konceptom kognitivnog ratovanja*.⁶

U provođenju kognitivnog djelovanja društvene mreže su primarni kanali kroz koje se plasiraju sadržaji kognitivnog i manipulativnog sadržaja, što potvrđuje i dokument EU *3rd EEAS Report on Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI) Threats*⁷ (2025) gdje se navodi visok procenat detektiranih hibridnih sadržaja i aktivnosti plasiranih kroz ove kanale komunikacije. U svojoj analizi Deppe i Schaal (2024) definiraju kognitivno ratovanje kao skup koordiniranih aktivnosti kojima se, u kombinaciji sa drugim instrumentima moći, nastoje oblikovati, zaštititi ili ometati kognitivni procesi kod pojedinaca i društvenih grupa radi postizanja strateške prednosti nad protivnikom. Njihov doprinos leži u tome što jasno pokazuju da ovaj koncept nadilazi klasično informacijsko ratovanje i psihološke operacije, koje, kako oni ističu, prvenstveno ciljaju na širenje ili kontrolu informacija, dok se kognitivno ratovanje usmjerava na dublje nivoe ljudskog uma, emocije, percepcije, uvjerenja i obrasce odlučivanja. U analizi Claveria i Cluzela (2021), u okviru NATO Innovation Huba, autori definišu kognitivno ratovanje kao „kontinuirani sukob u kojem je meta ljudska kognicija – sposobnost pojedinca da percipira, razmišlja, pamti, odlučuje i djeluje“.⁸ Kako autori ističu, za razliku od tradicionalnog ratovanja, koje cilja fizičku komponentu neprijatelja, kognitivno ratovanje je usmjereno na ljudske slabosti i kognitivne pristrasnosti, emocionalnu ranjivost, ograničenja pažnje i mentalnu izloženost narativima. Mediji predstavljaju ključni kanal za distribuciju narativa koji oblikuju društvenu percepciju u kontekstu kognitivnog ratovanja. U slučaju BiH, digitalni medijski prostor posebno je ranjiv na manipulacije ove vrste. Prema dostupnim informacijama, u zemlji postoji značajan broj (nekoliko stotina) internet portala, pri čemu više od polovine ne posjeduje jasno naveden impresum, što znači da nije moguće identifikovati uredništvo, vlasničku strukturu niti izvore finansiranja.⁹ Ova netransparentnost direktno podriva kredibilitet tih izvora, ali ih istovremeno čini pogodnim instrumentima za plasiranje dezinformacija, polarizirajućih narativa i stranog malignog uticaja.

6 Cognitive Warfare Exploratory Concept (eng.), vidjeti više na: <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare>

7 Izvještaj EU o stranim manipulacijama i uplitanjima dostupan na: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/EEAS-3rd-ThreatReport-March-2025-05-Digital-HD.pdf>

8 https://innovationhub-act.org/wp-content/uploads/2023/12/CW-article-Claverie-du-Cluzel-final_0.pdf (pristupljeno 31. 10. 2025)

9 Podatak sa konferencije Atlantske inicijative prilikom prezentacije novog broja časopisa „Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi“ održane 20. 12. 2024. godine u Sarajevu

NATO PRISTUP HIBRIDNOM DJELOVANJU

Strateški koncept NATO-a donesen u Lisabonu 2010. godine pod nazivom *Active Engagement, Modern Defence*¹⁰ predstavljao je odgovor Saveza na promjenjivo globalno sigurnosno okruženje, te je prepoznao rastuću ulogu terorizma, kibernetičkih prijetnji, energetske rizika i proliferacija oružja za masovno uništenje. Iako termin *hibridne prijetnje* nigdje u tekstu koncepta nije eksplicitno korišten, upravo ovakva kombinacija netradicionalnih i asimetričnih prijetnji čini jezgro današnjeg koncepta hibridnog ratovanja. Značajnija promjena, gdje NATO pozornije prepoznaje i formalno pristupa hibridnim prijetnjama, započinje od 2014. godine, odnosno nakon geopolitičkog šoka izazvanog ruskom aneksijom Krima. Iste godine na samitu u Velsu NATO je po prvi put eksplicitno spomenuo pojam hibridnog djelovanja, a dvije godine poslije, na samitu Saveza u Varšavi je definisan i pojam hibridne prijetnje. Samit u Varšavi (2016) predstavlja prelomnu tačku budući da su usvojeni strategiju i plan djelovanja za borbu protiv hibridnih prijetnji, gdje se hibridno ratovanje definisano kao složeno i višedimenzionalno djelovanje koje kombinuje političke, vojne, ekonomske, energetske i informacione instrumente moći.¹¹

Prema mišljenju Renz i Smith (2016) odsustvo formalne definicije hibridnih prijetnji u dokumentu iz 2010. godine odražavalo je NATO-ovu nespremnost da prihvati transformaciju rata u pravcu netradicionalnih formi. Drugim riječima, NATO je implicitno prepoznavao promjene, ali je izbjegavao da ih pretoči u doktrinarnu terminologiju. Ipak, NATO je u skladu sa tekućim transformacionim procesima kontinuiranim prilagođavanjem novim sigurnosnim dinamikama napravio značajan iskorak u Strateškom konceptu Alijanse iz 2022. godine kada je dao jasnu formalnu definiciju hibridnih prijetnji. One su opisane kao „koordinisane aktivnosti državnih i nedržavnih aktera usmjerene na destabilizaciju sigurnosti, stabilnosti i demokratskih institucija NATO članica“.¹² Ovim dokumentom, hibridne prijetnje su po značaju svrstane u istu kategoriju kao kibernetički napadi i terorizam, a Rusija je eksplicitno označena kao najveća i najdirektnija prijetnja evroatlantskoj sigurnosti, ne samo zbog klasične vojne agresije na Ukrajinu, već i kontinuirane upotrebe hibridnih metoda. Evolucija NATO-ovog pristupa hibridnim prijetnjama između 2010. do 2022. godi-

10 Strateški koncept NATO (2010), „Aktivan angažman, moderna odbrana“, dostupan na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_82705.htm

11 Vidjeti šire u NATO komunikatu sa Varšavskog samita 2016. godine, dostupno na: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

12 NATO strateški koncept 2022. godine, dostupan na: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf

ne svjedoči o postepenom, ali temeljitom procesu adaptacije na transformisano sigurnosno okruženje. Početno implicitno prepoznavanje netradicionalnih prijetnji u Lisabonu (2010) preraslo je u eksplicitno pojmovno imenovanje nakon ruske aneksije Krima (2014), da bi Varšava (2016) donijela strateški i operativni okvir za borbu protiv hibridnog djelovanja. Brisel (2018) i London (2019) dodatno su razvili kapacitete u informacionom domenu, dok je Madrid (2022) označio kulminaciju kroz formalnu definiciju i institucionalizaciju hibridnih prijetnji u okviru NATO-a.¹³

U cilju bolje operacionalizacije i organizacije članica u borbi protiv hibridnih i kibernetičkih prijetnji, NATO je osnovao centar izvrsnosti za kibernetičko ratovanje u Talinu (Estonija), centar za strateške komunikacije (*NATO Strategic Communication Centre of Excellence – STRATCOM COE*) u Rigi (Latvija) i bio jedan od osnivača centra izvrsnosti za hibridno ratovanje u Helsinkiju (Finska).¹⁴ Primarna misija ovih centara jeste da pruže stručnu pomoć članicama NATO-a, ali i zemljama partnerima, u usvajanju, razmjeni, razvijanju znanja i vještina rad uspješne prevencije i suprotstavljanja prijetnjama iz domena hibridnog i kibernetičkog djelovanja. Centar izvrsnosti za suprotstavljanje hibridnim prijetnjama u Helsinkiju (*Hybrid CoE*), kao važan dio protuhibridne strukture, precizira da se „hibridna prijetnja odnosi na akciju koju provode državni ili nedržavni akteri, čiji je cilj potkopati ili nanijeti štetu meti kombinovanjem otvorenih i tajnih vojnih i nevojnih sredstava“.¹⁵ Osnovna misija Hybrid CoE je pružanje stručne podrške državama članicama EU i NATO-a u jačanju njihove otpornosti i kapaciteta za prepoznavanje, razumijevanje i suzbijanje hibridnih prijetnji, *pri čemu* Hybrid CoE ne djeluje kao operativno tijelo već kao think-tank¹⁶ platforma za razmjenu znanja i jačanje kolektivne otpornosti u ovom segmentu savremenih sigurnosnih izazova.¹⁷

RUSKI PRISTUP HIBRIDNOM DJELOVANJU

Za razliku od NATO-a, ruski pristup asimetričnom ratovanju zasniva se na strateškoj upotrebi hibridnih metoda koje omogućavaju ostvarenje političkih i geopolitičkih

13 U ovoj konstataciji, gradovi i brojevi označavaju samite NATO-a na kojima su donesene važne odluke koje su unaprijedile kapacitete Saveza u domenu hibridnog djelovanja, prepoznavanja istog i suprotstavljanja ovoj vrsti djelovanja

14 <https://www.hybridcoe.fi/establishment/> (pristupljeno 13. 03. 2025)

15 <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/> (pristupljeno 15. 06. 2025)

16 “Think tank” je organizacija, često nevladina, koja provodi istraživanja i analize o političkim pitanjima, s ciljem utjecaja na javno mnijenje i političke odluke.

17 Više o Hybrid CoE dostupno je na: <https://www.hybridcoe.fi/>

ciljeva bez direktne i otvorene vojne konfrontacije. Ovakav pristup teorijski je artikulisan u radovima i izlaganjima generala Valerija Gerasimova¹⁸, koji sugerise da se priroda savremenih sukoba radikalno promijenila, te da „nevojna sredstva postaju efikasnija od oružane sile u postizanju strateških ciljeva“.¹⁹ Gerasimovljev model opisuje ratovanje kao višefazni proces u kojem destabilizacija, psihološke operacije, informacione manipulacije i politička subverzija prethode direktnoj vojnoj intervenciji. Po Gerasimovu, rat se istovremeno, vodi u više domena – vojnoj, informacionoj, ekonomskoj i psihološkoj čime se oblikuje percepcija realnosti i utiče na odluke ciljanih društava. Gerasimov naglašava važnost kontrole informacijskog prostora i koordinacije svih elemenata uključenih u nelinearne i hibridne kampanje, te predlaže da se regularne snage prikriju maskom mirovnih snaga ili snaga za upravljanje krizama. Ovaj doktrinarni okvir kasnije je prepoznat kao osnova ruske strategije tzv. *hibridnog ili nelinearnog*²⁰ ratovanja i imao je direktnu primjenu u slučajevima poput Ukrajine 2014. godine ali i u širem kontekstu ruskog malignog uticaja, uključujući region Zapadnog Balkana.

Zapadna vojna literatura ovaj model je označila kao *Gerasimovljevu doktrinu*²¹ postavivši ga kao osnovu za razumijevanje ruskog malignog uticaja, naročito u kontekstima koji dozvoljavaju djelovanje u sivoj zoni sukoba, poput Ukrajine i Zapadnog Balkana. Mark Galeotti (n.d.)²² ističe da pojam *gibridnaya voina* nije formalna ruska doktrina, već interpretativni okvir kojim se opisuje pragmatična i adaptivna upotreba vojnih i nevojnih instrumenata. Galeotti naglašava da je termin više refleksija percepcije modernog rata, nego koherentna strategija, te da služi kao korisna analiza ruskih pristupa hibridnom sukobu, ali može biti zavaravajući ako se tretira kao zvanična doktrina. Naglašava da je u ruskoj strateškoj misli ovaj koncept povezan sa percepcijom da Zapad vodi hibridni rat protiv Rusije kroz *obojene revolucije* i informacione operacije. Ipak, mnogi analitičari²³ smatraju da je Gera-

18 Načelnik štaba Oružanih snaga Ruske Federacije, najviše rangiran vojni zvaničnik u Ruskoj Federaciji

19 https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art008.pdf (pristupljeno 29. 05. 2025)

20 Nelinearno ratovanje predstavlja savremeni oblik sukoba koji se odvija izvan tradicionalnih borbenih okvira, koristeći širok spektar instrumenata – od vojne sile do informacionih, političkih i ekonomskih sredstava – radi postizanja strateških ciljeva bez jasno definisanih linija fronta ili formalne objave rata.

21 Zapadni analitičari ocjenjuju da je Gerasimov u svojoj viziji samo osavremenio doktrinu koja je postojala u posljednjem razdoblju Sovjetskog Saveza prilagodivši je tehnološkim promjenama u svijetu i današnjem geopolitičkom položaju Rusije (referenca)

22 Vidjeti više na: <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (pristupljeno 18.02.2026)

23 (Bērziņš 2014; Karber 2015; McKew 2017)

simova doktrina jasno operacionalizovana u ruskoj strategiji prema Ukrajini, posebno tokom 2014. godine, kada su kombinovani kibernetički napadi, dezinformacione kampanje, politička infiltracija i upotreba neregularnih snaga (tzv. *zeleni ljudi*)²⁴ korišteni kako bi se stvorila kontrolisana nestabilnost na Krimu i u Donbasu. Početna faza djelovanja omogućila je Rusiji da ostane ispod praga kolektivne reakcije NATO-a i međunarodne zajednice, dok se istovremeno postepeno uspostavljala politička i vojna kontrola nad targetiranim teritorijem. Međutim, nakon 2022. godine, potpunom ruskom invazijom na Ukrajinu, dolazi do tranzicije hibridnog u kinetičko (klasične vojne metode i sredstva) ratovanje, čime je potvrđeno da hibridne metode ne isključuju, već često prethode i olakšavaju konvencionalnu vojnu agresiju. Na taj način ruska strategija ratovanja pokazuje visok stepen adaptivnosti i sinergije između asimetričnih i konvencionalnih oblika sile, čime se redefinišu granice između rata i mira u savremenom međunarodnom poretku. Zapadni stručnjaci podsjećaju da je Moskva posljednjih godina primjenjivala Gerasimovljevu strategiju u ratu protiv Gruzije, pa i protiv članica NATO-a Litvanije, Latvije i Estonije.²⁵ Prema ocjenama Pentagona, Gerasimovljeva doktrina najcjelovitije odražava karakter najnovijih dostignuća ruske vojne misli, pokazujući do sada neviđenu integraciju mogućnosti uticaja Kremlja na postizanje strateških prednosti.²⁶

Ruski pristup hibridnom djelovanju na Zapadnom Balkanu, uključujući BiH, u velikoj mjeri odražava principe sadržane u *Gerasimovljevoj doktrini*, po kojoj se granice između rata i mira brišu, te se nevojna sredstva (informaciona, diplomatska, psihološka, dezinformaciona) mogu pokazati efikasnijim od oružane sile u ostvarivanju strateških ciljeva. Moskva primjenjuje taj princip na države Zapadnog Balkana u nastojanju da bez direktne upotrebe vojne sile postigne geopolitički uticaj putem kontrole narativa. Svetoka i Donchev (2021) ukazuju da Rusija koristi kombinaciju informacione manipulacije, kulturno-religijske mobilizacije i podrške lokalnim političkim akterima kako bi erodirala povjerenje u zapadne institucije i potkopala evropsku perspektivu regiona. Takva strategija u potpunosti odgovara Gerasimovljevom konceptu asimetričnih odgovora, gdje se destabilizacija ostvaruje

24 Termin „zeleni ljudi“ odnosi se na neregularne snage, uniformisane pripadnike ruskih snaga bez oznake (insignija, zastava, grbova) koji su se pojavili na Krimu tokom februara i marta 2014. godine početkom ruske aneksije Krima. Ovaj termin je postao simbol prikrivene vojne intervencije i strategije denijabilnosti (poricanja umješnosti) – centralne komponente hibridnog ratovanja po ruskom modelu.

25 <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/valerij-gerasimov-vojna-doktrina-foto-20230114> (pristupljeno 11. 07. 2025)

26 <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/valerij-gerasimov-vojna-doktrina-foto-20230114> (pristupljeno 11. 07. 2025)

kroz integrisanu upotrebu medijskih kampanja, ekonomskog pritiska, diplomatskih aktivnosti i prikrivenih operacija. Upravo je *lokalizovana amplifikacija* korištenja domaćih medija, političara i organizacija za širenje proruskih narativa praktična manifestacija Gerasimovljevog principa da informacija može djelovati kao oružje. Na ovaj način Rusija uspješno prebacuje težište u sferu percepcije, čime postiže strateški efekat bez formalnog angažmana vojnih resursa. Rezultat je kognitivni rat, stanje u kojem društva regiona gube sposobnost razlikovanja istine od propagande, što ih čini podložnim spoljnim manipulacijama i trajno smanjuje njihovu kognitivnu otpornost. U svojim analizama Mumford (2020) i Galleoti (2022) ukazuju da Moskva koristi hibridne traume (NATO intervencija 1999. godine), identitetske narative (*pravoslavno bratstvo*) i emocije vezane za Kosovo kako bi oblikovala javnu percepciju. Galleoti (2022) pokazuje kako Rusija koristi *weaponisation of history*²⁷ o NATO bombardovanju i pravoslavnom bratstvu. Potvrdu ovakvog pristupa Moskve nalazimo i u radu Vuksanovića, Cvijića i Samorukova (2022) koji navode da ruski mediji, zajedno sa domaćim kanalima, oblikuju negativnu percepciju NATO-a i EU u Srbiji kroz narative koji mobiliziraju historijske narative, kulturne simbole i emotivne reakcije, pri čemu se NATO prikazuje kao agresor, a Rusija kao zaštitnik interesa Srbije. Ovaj izvještaj istražuje kako ruska *meka moć* funkcioniše u Srbiji, te otkriva kako ruski mediji poput Sputnjika i RT igraju ključnu ulogu u oblikovanju negativne slike o NATO-u.

HIBRIDNO DJELOVANJE U KONTEKSTU BOSNE I HERCEGOVINE

Bosna i Hercegovina predstavlja specifičan primjer postsocijalističke države sa složenom unutrašnjom strukturom, izraženim etničkim podjelama i fragilnim institucionalnim kapacitetima, gdje hibridne prijetnje, iako formalno nenasilne, imaju strateški potencijal da dugoročno erodiraju suverenitet, demokratske institucije i društvenu koheziju. U takvom okruženju hibridno djelovanje kao forma savremenog sukobljavanja koja kombinuje vojne i nevojne metode nalazi posebno pogodno tlo. Analizirajući pojavne manifestacije hibridnih aktivnosti i njihovu frekvencnost na prostoru BiH može se zaključiti da one predstavljaju strukturiran i dugotrajan oblik djelovanja koji sistematski manipulira postojećim političkim, društvenim i institucionalnim slabostima države. Angažman Rusije u BiH predstavlja dio šireg

27 Pojam označava upotrebu istorijskih narativa kao političkog oružja u cilju oblikovanja javnog mnijenja, legitimisanja savremenih politika ili delegitimizacije protivnika

strateškog napora Kremlja da putem asimetričnog djelovanja ograniči evroatlantsku integraciju Zapadnog Balkana, destabilizuje prozapadne političke tokove i očuva geopolitički uticaj u regionu.

U kontekstu fragilnosti regionalnih sigurnosnih dinamika, Bilandžić (2019) navodi da sigurnosne prijetnje ne postoje izolovano, već su dio složenog sistema međunarodnih i nacionalnih izazova. Cilj je ruske agresivne politike oblikovati politički, vojni i društveni prostor za vanjski uticaj i potencijalnu destabilizaciju u području jugoistoka Europe generalno, i u BiH partikularno, koje povijesno i recent-no Rusija vidi svoju zonu interesa. Ruska strategija u BiH koristi niz hibridnih instrumenata od informacione manipulacije, plasiranja dezinformacija i medijskog uticaja, naročito kroz lokalne prorúske portale i mreže²⁸, preko podrške etno-nacionalističkim narativima, do političke infiltracije, obavještajnih aktivnosti i aktivnosti kulturnih centara za promociju ruskog jezika i kulture. Najčešći obrazac ruskog hibridnog djelovanja usmjeren je na manipuliranje informacijama, plasiranje dezinformacija i podršku paralelnim medijskim narativima, gdje Rusija nastoji oblikovati javno mnijenje i podrivati povjerenje građana u zapadne integracije, naročito EU i NATO (Dolan 2022). Hodžić i Preljević (2024) naglašavaju da se ruske dezinformacije u BiH plasiraju planski prvenstveno kroz prorúske medijske portale, društvene mreže i političke aktere koji amplificiraju narative usmjerene na poticanje etničkih napetosti, slabljenje povjerenja u institucije i diskreditaciju evroatlantskih integracija. Ovi kanali, kako autori ističu, umreženi su i dio su šireg sistema kojim se manipulativne poruke šire s ciljem dugoročne političke polarizacije i strateškog udaljavanja BiH od EU i NATO. U istraživanju, autori prepoznaju potrebu za jačanjem medijske i informacione pismenosti, institucionalne koordinacije u prepoznavanju hibridnih prijetnji i izgradnje partnerstava sa zapadnim sigurnosnim strukturama radi razmjene informacija i najboljih praksi u cilju suzbijanja djelovanja ove vrste. Ruskim hibridnim djelovanjem u BiH bave se i Bećirević i Turčalo (2020) posebno kroz rusku podršku akterima koji se protive članstvu zemlje u NATO-u. U svojoj analizi identifikuju Republiku Srpsku kao ključnu tačku širenja ruskog uticaja, ističući da Moskva koristi političke, ekonomske i informacione alate kako bi podržala separatističke tendencije i slabljenje državnih institucija. Posebna pažnja posvećena je Miloradu Dodiku, lideru Republike Srpske, čije se veze s Rusijom karakterišu kao strateške i dugoročne, usmjerene na podrivanje suvereniteta BiH i sprečavanja evroatlantskih integracija. Bećirević i Turčalo upozoravaju da ovakve aktivnosti

28 Ovdje se posebno izdvajaju Sputnik, Russia Today čije narative prenose lokalni proxy mediji

predstavljaju ozbiljnu prijetnju za stabilnost ne samo BiH, već i šireg regiona Zapadnog Balkana, te pozivaju na proaktivniji pristup međunarodne zajednice u suprotstavljanju ruskom uticaju i podršku evroatlantskim integracijama. Analizu ruskog hibridnog djelovanja nalazimo i u studiji Solik, Graf i Baar (2022) koji analiziraju ruske hibridne prijetnje u BiH, fokusirajući se na tri ključna domena – politički uticaj, energetska zavisnost i informacione operacije. Politički uticaj manifestuje se kroz podršku proruskih aktera, posebno u entitetu RS, gdje se promovišu separatističke tendencije i osporava suverenitet države. Energetska zavisnost koristi se kao sredstvo pritiska, pri čemu Rusija koristi kontrolu nad energetske resursima kako bi uticala na političke odluke i usporila evropske integracije. Informacione operacije uključuju širenje dezinformacija i propagande s ciljem diskreditacije zapadnih institucija i vrijednosti, čime se dodatno polarizira društvo i otežava proces integracija u EU i NATO. Autori zaključuju da hibridne prijetnje značajno usporavaju pristupne pregovore BiH s EU, naglašavajući potrebu za jačanjem otpornosti institucija i društva na ovakve oblike subverzivnog djelovanja.

Značajan dio operacija Kremlja vodi se preko ambasade u BiH, koja sve manje djeluje kao diplomatska misija a sve više kao regionalni centar za političke operacije i širenje uticaja Moskve na zapadnom Balkanu.²⁹ U tom poduhvatu imaju podršku lokalnih lidera. Ključni domaći akter koji funkcioniše kao ruski *proxy* jeste političko rukovodstvo Republike Srpske, predvođeno Miloradom Dodikom, koji kroz secesionističku retoriku, opstrukciju državnih institucija i bliske veze sa Moskvom aktivno podupire ruske ciljeve, prvenstveno slabljenje i blokadu puta BiH ka članstvu u NATO i EU. U ovom kontekstu, Rusija pruža Dodiku i njegovim pristalicama političku i medijsku podršku, uključujući diplomatske kontakte i izjave kojim se legitimizuje secesionističke težnje, čime direktno podrivaju suverenitet i teritorijalni integritet BiH.³⁰ Ključni element ove strategije je instrumentalizacija domaćih aktera u RS-u, koji kroz sistemsku opstrukciju državnih procesa, političku retoriku secesionizma i propagandu razarajuće efikasnosti onemogućavaju napredak ka članstvu u NATO i EU. Kao jedan od eklatantnih oblika hibridnog djelovanja ovakvog postupanja možemo uzeti izjavu ruske ambasade iz marta 2021. godine da pristupanje Bosne i Hercegovini NATO-u vidi kao „neprijateljski čin“.³¹ Ovo djelovanje je

29 Vidjeti više na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/kako-rusija-radi-na-razvaljivanju-bih-operacije-se-vode-iz-sarajeva-1049029/> (pristupljeno 11. 07. 2025)

30 <https://n1info.ba/vijesti/ruska-ambasada-ragovala-na-odluku-cik-a-dosao-je-trenutak-istine-za-bih-moze-uslijediti-tacka-bez-povratka/> (pristupljeno 08. 09. 2025)

31 <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/ruska-ambasada-upozorila-bih-da-ce-biti-posljedica-ukoliko-ude-u-nato/410609> (pristupljeno 01. 07. 2025)

kontinuirano i nastavlja se u martu 2022. godine izjavom ambasadora Ruske Federacije u Bosni i Hercegovini Igora Kalabuhova o BiH integracijama u NATO.³² Brojni su primjeri ruskog malignog djelovanja, a posebno istaknut slučaj iz 2024. godine kada su ruski državljani povezani sa Wagner grupom „teoretski“ obučavali grupu moldavskih državljana na prostoru RS-a. Moldavska služba je već ranije objavila da određeni proruski moldavski državljani prolaze vojne obuke u Srbiji i BiH.³³ Istovremeno Zapad, predvođen NATO-om, EU i pojedinim državama kao što su SAD, Njemačka i UK, pojačava svoje napore kroz podršku reformama sigurnosnog sektora, jačanje Oružanih snaga Bosne i Hercegovine i pruženje asistencije u borbi protiv dezinformacija i hibridnih prijetnji.³⁴ Ova dinamika čini BiH ključnim frontom u sukobu između liberalnih evroatlantskih vrijednosti i autoritarnih, malignih uticaja Rusije, gdje hibridne metode služe kao primarno oruđe za destabilizaciju i sprečavanje integracije zemlje u međudržavne sigurnosne i političke saveze.³⁵

STRATEGIJA SUPROTSTAVLJANJA HIBRIDNOM DJELOVANJU

Pored teorijskih pristupa (Hoffman 2007; Ball 2023; Mumford i Carlucci 2022) i institucionalnog okvira NATO u *Hybrid Threats and Hybrid Warfare Reference Curriculum* (2024)³⁶, ovaj rad se oslanja i na nalaze empirijskih analitičkih studija (Hodžić i Preljević 2024; Bećirević i Turčalo 2020; Graf, Solik i Bar 2022), te nas dovodi do zaključka da efikasno suprotstavljanje hibridnom djelovanju zahtijeva sistemski pristup koji integriše političke, sigurnosne i informacione kapacitete društva u cilju dugoročne odbrane od ovog kompleksnog djelovanja. Analogno tome, razvoj efikasne strategije suprotstavljanja hibridnom djelovanju u BiH zahtijeva sistematski pristup koji prevazilazi *ad-hock* mjere i uključuje institucionalnu konsolidaciju, tehnološko jačanje, unapređenje društvene otpornosti i snažnu međunarodnu sараdњу. S obzirom na to da se BiH dogotrajno suočava sa kompleksnim političkim

32 <https://n1info.ba/vijesti/dzaferovic-bosnom-i-hercegovinom-se-nece-upravljati-iz-moskve/> (pristupljeno 01. 07. 2025)

33 <https://avaz.ba/vijesti/bih/935759/ovo-su-imena-ruskih-drzavljana-koji-su-u-blizini-banje-luke-educirali-moldavce> (pristupljeno 22. 08. 2025)

34 <https://n1info.ba/vijesti/britanski-vojni-strucnjaci-stizu-u-bih-zbog-zlocudnog-ruskog-utjecaja/> (pristupljeno 01. 07. 2025)

35 Vidjeti više na: <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/kako-rusija-radi-na-razvaljivanju-bih-operacije-se-vode-iz-sarajeva-1049029/> (pristupljeno 11. 07. 2025)

36 https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf (pristupljeno 15. 06. 2025)

okruženjem, fragmentisanom medijskom sferom i vanjskim akterima koji koriste sofisticirane oblike manipulacija, efikasna protuhibridna strategija treba biti više-dimenzionalna i dugoročno održiva. U njenoj izradi prvi korak podrazumijeva donošenje državne strategije otpornosti utemeljene na procjeni rizika, jasno definisanim nadležnostima, planskom pristupu prevenciji, otkrivanju i reakciji na hibridne prijetnje, te formiranju državnog protuhibridnog centra koji bi djelovao kao koordinaciono tijelo na državnom nivou, slično modelima koje su uspostavile baltičke zemlje i Finska. Ovaj centar objedinio bi obavještajne, sigurnosne, informacione i komunikacijske resurse, osiguravajući, u realnom vremenu, situacionu svijest o hibridnim prijetnjama, te omogućavajući brzu razmjenu informacija između različitih nivoa vlasti.

Drugi korak u jačanju otpornosti odnosi se na jačanje digitalne i kibernetičke sigurnosti, što uključuje uspostavljanje jedinstvenog državnog CERT³⁷ tima, razvoj kibernetičke obuke za javne institucije, redovne testove zaštićenosti kritične infrastrukture i dosljednu implementaciju evropskih standarda u ovoj oblasti (npr. NIS 2 direktive³⁸). Radi dodatne zaštite potrebno je da BiH uspostavi formalne protokole o razmjeni informacija sa NATO-om i EU u oblasti otkrivanja kibernetičkih incidenata i informacionih operacija.

Treći korak jeste izgradnja otpornosti informacionog i medijskog sistema jačanjem regulatornih tijela i borbom protiv dezinformacija kroz programe medijske i digitalne pismenosti, razvojem fact-checking³⁹ kapaciteta, kontinuiranom obukom novinara u prepoznavanju manipulativnih narativa te podrškom nezavisnim i istraživačkim medijima.

Četvrti korak podrazumijeva kognitivnu otpornost društva, koja dugoročno predstavlja najvažniji element u borbi protiv hibridnih prijetnji. Kognitivna otpornost obuhvata izgradnju povjerenja u institucije i uvođenje programa za strateško komuniciranje i sprečavanje pojave panike, polarizacije i manipulacije, što zahtijeva brzo i proaktivno djelovanje institucije u suzbijanju narativa koji se koriste za destabilizaciju i manipulaciju.

Na kraju, strategija otpornosti treba da počiva na snažnoj međunarodnoj i regionalnoj saradnji u cilju osiguravanja efikasne razmjene informacija, usklađivanja standarda, što bi omogućilo viši stepen međunarodne i regionalne reakcije na ovaj fenomen. Provedba svega navedenog, podrazumijeva uspješnu protuhibridnu stra-

37 CERT – Computer Emergency Response Team (Kompjuterski tim za hitne slučajeve)

38 Direktive NIS-u su zakonodavstvo Evropske unije (EU) o sigurnosti mreža i informacionih sistema.

39 fact-checking – provjera činjenica prije objavljivanja ili prosljeđivanja informacija u medijski prostor i javnu upotrebu

tegiju kroz kombinaciju institucionalne modernizacije, digitalne sigurnosti, kognitivne stabilnosti i međunarodne integracije. Samo na ovakav način, koristeći sveobuhvatan pristup i resurse, BiH može stvoriti osnovu za uspješno uklanjanje sofisticiranih ruskih hibridnih operacija i dugoročnu zaštitu demokratskih procesa.

ZAKLJUČAK

Hibridno djelovanje u BiH ilustrira da savremene sigurnosne prijetnje funkcionišu na više nivoa, gdje se politički, informativni i geopolitički instrumenti integrisano koriste za iskorištavanje institucionalnih slabosti i društvenih podjela. Analiza ruskog djelovanja u BiH pokazuje da je država izložena kontinuiranim, sistemskim i adaptivnim oblicima političke, informacione i kognitivne manipulacije. Fragmentisan institucionalni okvir, polarizovan politički diskurs i ranjiv informacioni prostor čine Bosnu i Hercegovinu posebno podložnom destabilizacijskim operacijama kojima Rusija nastoji usporiti evroatlantske integracije i oslabiti povjerenje građana u državne institucije. Iako su strukturalne ranjivosti značajne, mogućnost unapređenja postoji, prvenstveno kroz koordinisan strateški pristup. Ključni prioriteti podrazumijevaju jačanje državne koordinacije, unapređenje kibernetičke i informacione sigurnosti, podršku profesionalnim i nezavisnim medijima, te razvoj kognitivne otpornosti društva. Sve izneseno ukazuje da će dugoročna stabilnost BiH zavisiti od sposobnosti institucija da prepoznaju, predvide i kolektivno odgovore na sofisticirane oblike hibridnog djelovanja, te da jedini održivi okvir za suprotstavljanje ruskom malignom uticaju u budućnosti predstavlja integrisana kombinacija institucionalnih reformi, međunarodne saradnje i društvene otpornosti.

LITERATURA:

1. Ball, Joshua (2023), "The Changing Face of Conflict: What is Hybrid Warfare?", *Global Security Review*; dostupno na: <https://globalsecurity-review.com/hybrid-and-non-linear-warfare-systematically-erases-the-divide-between-war-peace/>
2. Bećirević, Edina, Sead Turčalo (2020), "Democracy and Security in Southeastern Europe", *Atlantska inicijativa*, VII(1), 7-22.
3. Bērziņš, Jānis (2014), *Russia's New Generation Warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense*, Policy Paper No: 2, Center for Security and Strategy Research, Riga

4. Bilandžić, Mirko (2019), *Nacionalna sigurnost: Prognoziranje ugroza*, Despot Infinitus, Zagreb
5. Çetinkay, Şeref (2025), "Hybrid war: International security at the intersection of traditional and modern warfare", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 15(3), 1920-1934.
6. Deppe, Christopher, Gary S. Schall (2024), "Cognitive warfare: A conceptual analysis of the NATO ACT cognitive warfare exploratory concept", *Frontiers in Big Data*, 7:1452129
7. Dolan, Chris J. (2022), "Hybrid warfare in the Western Balkans: How structural vulnerability attracts maligned powers and hostile influence", *SEEU Review*, 17(1), 15-18.
8. Galeotti, Mark (2022), *The Weaponisation of Everything: A Field Guide to the New Way of War*, Yale University Press
9. Graf, Martin, Jan Solik, Vladimir Baar (2022), "Hybrid threats in the Western Balkans: A Case Study of Bosnia and Herzegovina", *Romanian Journal of European Affairs*, 22(1), 5-23.
10. Hodžić, Kenan, Hamza Preljević (2024), "Dezinformacije i ruski utjecaj na Bosnu i Hercegovinu s osvrtom na sigurnosne implikacije i posljedice po euroatlantske integracije", *Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi*, 6(15), 6-21.
11. Hoffman, Frank G. (2007), *Conflict in The 21 Century: The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Political Studies, Arlington Virginia
12. Karber, Philip A. (2015), *"Lessons Learned" from the Russo-Ukrainian War*, Potomac Foundation
13. McKew, Molly K. (2017), "The Gerasimov Doctrine", *Politico Magazine*; dostupno na: <https://www.politico.com/magazine/story/2017/09/05/gerasimov-doctrine-russia-foreign-policy-215538/>
14. Mumford, Andrew (2020), "Understanding hybrid warfare", *Cambridge Review of International Affairs*, 33(6), 824–827.
15. Mumford, Andrew, Pascal Carlucci, (2023), "Hybrid warfare: The continuation of ambiguity by other means", *European Journal of International Security*, (NATO Allied Command Transformation Cognitive Warfare 2023) 8(2), 192–206.
16. NATO STRATCOM (2016), *Hybrid Threats A Strategic Communications Perspective*; <https://stratcomcoe.org/publications/hybrid-threats-a-strategic-communications-perspective/79>

17. Renz, Bettina, Hanna Smith (2016), *Russia and Hybrid warfare – going beyond the label*, University of Helsinki
18. Svetoka, Sanda, Tihomira Doncheva (2021) *Russia's Footprint in the Western Balkan Information Environment: Susceptibility to Russian Influence*, NATO Strategic Communications Centre of Excellence, Riga
19. Vuksanović Vuk, Srdjan Cvijic, Maksim Samorukov (2022), "Beyond Sputnik and RT: How Does Russian Soft Power in Serbia Really Work?", Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Beograd
20. Carl von Clausewitz (2010), *O ratu*, Denona, Zagreb
21. Wiliamson Murray, Peter R. Mansoor (eds.) (2012), *Hybrid Warfare Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*, Cambridge University Press

INTERNET IZVORI

1. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/241007-hybrid-threats-and-hybrid-warfare.pdf,
2. <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/>
3. <https://www.hybridcoe.fi/establishment/>,
4. <https://www.hybridcoe.fi/hybrid-threats/>,
5. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm,
6. https://stratcomcoe.org/about_us/about-nato-stratcom-coe/5,
7. https://www.armyupress.army.mil/Portals/7/military-review/Archives/English/MilitaryReview_20160228_art008.pdf,
8. <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/valerij-gerasimov-vojna-doktrina-foto-20230114>,
9. <https://www.act.nato.int/activities/cognitive-warfare/>
10. <https://n1info.ba/vijesti/ruska-ambasada-ragovala-na-odluku-cik-a-dosao-je-trenutak-istine-zabih-moze-uslijediti-tacka-bez-povratka/>
11. <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2025/EEAS-3nd-ThreatReport-March-2025-05-Digital-HD.pdf>,
12. Demokracija i sigurnost u Jugoistočnoj Evropi (2024), Atlantska Inicijativa, Sarajevo,

13. <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/ruska-ambasada-upozorila-bih-da-ce-biti-posljedica-ukoliko-ude-u-nato/410609>,
14. <https://n1info.ba/vijesti/dzaferovic-bosnom-i-hercegovinom-se-nece-upravljati-iz-moskve/>,
15. <https://avaz.ba/vijesti/bih/935759/ovo-su-imena-ruskih-drzavljana-koji-su-u-blizini-banje-luke-educirali-moldavce>,
16. <https://n1info.ba/vijesti/britanski-vojni-strucnjaci-stizu-u-bih-zbog-zlocudnog-ruskog-utjecaja/>,
17. <https://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/kako-rusija-radi-na-razvaljivanju-bih-operacije-se-vode-iz-sarajeva-1049029/>,
18. <https://balkans.aljazeera.net/news/balkan/2025/2/27/sjednica-nsrs-a-trazi-se-zabrana-rada-nekih-institucija-bih>,
19. <https://balkans.aljazeera.net/news/2025/5/31/dodik-ponovio-da-se-odluke-us-tavnog-suda-bih-nece-provoditi-u-rs-u>.

CHARACTERISTICS AND DYNAMICS OF HYBRID ACTION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary:

Bosnia and Herzegovina is facing a complex spectrum of contemporary hybrid actions that undermine the stability, institutional integrity and social cohesion of the state. In the context of geopolitical competition, particularly expressed through the strategies of Russian hybrid actions, Bosnia and Herzegovina is becoming subject to multidimensional pressures that manifest themselves through information operations, political instrumentalization of ethnic divisions, energy and economic dependencies, and targeted undermining of trust in democratic institutions. These threats operate simultaneously in the information, political, economic and cognitive domains, creating a complex environment to which traditional security mechanisms cannot adequately respond. The aim of this paper is to offer a systemic analysis of the components of contemporary hybrid actions directed towards Bosnia and Herzegovina, with a special focus on Russian destabilization strategies. In addition to the analytical overview, the paper also identifies key points of resilience that the country must build in order to successfully respond to these challenges. Additionally, the paper aims to raise awareness of the need to strengthen resilience to hybrid warfare and proposes guidelines for improving state capacities, strengthening cognitive and institutional resilience, and creating a comprehensive counter-hybrid strategy tailored to the specific political and social context of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: hybrid warfare; cognitive warfare; disinformation; strategic manipulation; resilience; malign influence; fact-checking; Bosnia and Herzegovina

Adresa autora
Author's address

Kemal Korjenić
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije
kemalkorjenic@fkn.unsa.ba